

Łukasz Czarnecki

Prawo Indias

a współczesny
konstytucjonalizm
postkolonialny

Prawo
Indias
a współczesny
konstytucjonalizm
postkolonialny

Łukasz Czarnecki

Prawo *Indias* a współczesny konstytucjonalizm postkolonialny

Kraków 2024

Łukasz Czarnecki

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej, Kraków

📧 <https://orcid.org/0000-0002-0424-7188>

✉ lukasz.czarnecki@uken.krakow.pl

© Copyright by UKEN, Łukasz Czarnecki
and Księgarnia Akademicka, 2024

Recenzent

dr hab. Grzegorz Kuca, prof. UJ

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Nowakowska

Projekt okładki

Lesław Sławiński

ISBN 978-83-8368-205-1 (druk)

ISBN 978-83-8368-206-8 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788383682068>

Na okładce – przód: strona tytułowa dzieła A. de Herrery y Tordesillas
*Historia general de los hechos de los castellanos en las Islas i Tierra Firme
del Mar Oceano* (1601), tył: mapa *Theatrum orbis terrarum* A. Orteliusa
(1574), domena publiczna

Publikacja dofinansowana przez UKEN w Krakowie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	9
Część pierwsza	
Prawo <i>Indias</i>	17
Wprowadzenie	19
1.1. Spotkanie dwóch światów	21
1.1.1. Cywilizacje prekolumbijskie	23
1.1.1.1. Cywilizacja Majów	24
1.1.1.2. Cywilizacja Azteków	27
1.1.1.3. Cywilizacja Inków	30
1.1.2. Imperium Kastylji i Aragonii	32
1.1.3. Podział wpływów	34
1.2. Szkoła Salamanki, czyli maksymalna synteza prawa i moralności	39
1.2.1. Przedstawiciele Szkoły Salamanki	40
1.2.1.1. Europa	41
1.2.1.2. <i>Indias</i>	60
1.2.2. Debata z Valladolid	71
1.2.3. Wolność umów	74
1.3. Prawo <i>Indias sensu stricto</i>	79
1.3.1. Źródła prawa <i>Indias</i>	81
1.3.2. Instytucje prawa <i>Indias</i>	85
1.3.2.1. Instytucje metropolii	86
1.3.2.1.1. Urząd ds. umów	86

1.3.2.1.2. Królewski Urząd Skarbu	88
1.3.2.1.3. Królewska i Najwyższa Rada	90
1.3.2.2. Instytucje w Indias	92
1.3.2.2.1. Wicekról	93
1.3.2.2.2. Audiecje Królewskie	96
1.3.2.2.3. Gubernatorzy	99
1.3.2.2.4. Rady miejskie	100
1.3.2.2.5. <i>Corregidor</i>	101
Podsumowanie części pierwszej	103
Część druga	
Konstytucjonalizm postkolonialny	107
Wprowadzenie	109
2.1. Konstytucjonalizm nowożytny	113
2.1.1. Rewolucja papieska	116
2.1.2. Rewolucja Marcina Lutra	117
2.1.3. Rewolucja angielska	119
2.1.4. Rewolucja Stanów Zjednoczonych Ameryki	123
2.1.5. Rewolucja francuska	127
2.1.6. Rewolucja XIX wieku	132
2.2. Transformacja prawa w Azji	137
2.2.1. U źródeł prawa chińskiego	139
2.2.2. Kolonizacja Filipin	150
2.2.3. Demokratyzacja Timoru Wschodniego	156
2.3. Konstytucjonalizm Ameryki Łacińskiej i Karaibów	163
2.3.1. Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka a dekolonizacja prawa	165
2.3.2. Ekwador i Boliwia: konstytucjonalizm dekolonialny	169
2.3.3. Wpływ kultury prawnej zapatystów na dekolonizację prawa Meksyku	176
Podsumowanie części drugiej	181

Zakończenie	187
Aneks I	195
Aneks II	199
Bibliografia	205
Opracowania	205
Akty prawne	216
Orzecznictwo	217
Netografia	218
Strony internetowe instytucji	218
Spis figur	221
Spis tabel	221
Spis ilustracji	222
Summary	223
Indeks osób	225

Wstęp

Celem monografii jest eksplikacja kształtowania się prawa *Indias*, które przez ponad trzy stulecia stało się prawem na kolonizowanych obszarach dzisiejszego kontynentu obu Ameryk oraz Azji. Ponadto analiza będzie dokonana, w ramach porównania, z perspektywy współczesnego konstytucjonalizmu ustrojów Boliwii, Ekwadoru, Meksyku, Filipin oraz Timoru Wschodniego¹. Osobnym rozważaniom zostanie poddana analiza konstytucjonalizmu Chin. Wybór państw został dokonany na podstawie analizy ustrojów, które znajdowały się w orbicie oddziaływania prawa *Indias*. Atutem tej pracy, na gruncie prawa polskiego, będzie spojrzenie zarówno z perspektywy pozaeuropejskiej, jak i krytycznej na ogromny system prawa od XVI do XVIII wieku.

Problemem badawczym monografii jest ponadto analiza współczesnego konstytucjonalizmu państw postkolonialnych w nawiązaniu do spuścizny prawa *Indias* (stąd w tytule monografii „współczesny konstytucjonalizm postkolonialny”). Prawo *Indias* oznacza prawo

¹ Temat ustrojowego prawa porównawczego towarzyszył autorowi tej monografii od wielu lat. Zajmował się nim na studiach magisterskich i doktoranckich na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz na Narodowym Autonomicznym Uniwersytecie Meksyku. Zob. Ł. Czarnecki (2020), *Fenomen prezydenckiego systemu rządów w Meksyku*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar; Ł. Czarnecki (2021), *Rola peruwiańskiego Trybunału Konstytucyjnego w rozwiązaniu kryzysu ustrojowego z lat 2017-2020*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, Vol. 59, No. 1, s. 211-224; Ł. Czarnecki (2015), *Las concepciones oficiales de la pobreza a través de las transformaciones económicas y políticas en México y Polonia 1980-2012*, „Latin America Interdisciplinary Studies”, Vol. 28.

wdrażane przez blisko 300 lat na podbijanych terenach imperium hiszpańskiego i Portugalii oraz po obu stronach Pacyfiku i Atlantyku. Prawo to nie tylko miało swój zbiór, systematykę, ale też dogmatykę (Szkoła Salamanki jako maksymalna synteza prawa i moralności). Prawo *Indias* było obszernym systemem, na podstawie którego w okresie przedpozytywistycznym zakładano instytucje władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej. Miało to miejsce, kiedy władze te nie były jeszcze wykształcone, a system miał charakter multicentryczny, z wyjątkiem króla i królowej.

Odrodzenie i nowa myśl poznawcza, odkrycia geograficzne, rozwój nauki, rewolucja Gutenberga, Kopernika, nowy typ myśli zorientowanej na jednostkę, człowiek renesansu – wszystko to było początkiem rewolucyjnych zmian na kontynencie europejskim końca XV i pierwszej połowy XVI wieku. Tomasz More w *Utopii* opublikowanej w 1516 r. pisał o nowym ideale ustroju państwa, w którym nie ma władzy tyrańskiej ani absolutnej, istnieje jedynie „mądra i dobra konstytucja Utopian, wśród których wszystko jest tak dobrze zarządzane, i z tak niewielką liczbą praw, gdzie cnota ma swoją należną nagrodę, a jednak panuje taka równość, że każdy człowiek żyje w dostatku”². W następnym roku Marcin Luter nie zgodził się z władzą papieża, zakwestionował jego rolę i postępowanie, czego wynikiem był nowy odłam chrześcijaństwa. Miało to miejsce w 1517 r. To właśnie wtedy tworzył się nowy porządek prawny w „miastach-państwach konstytucyjnych”, który miał charakter uniwersalny, a prawo i sprawiedliwość miały być stosowane wobec wszystkich, a nie tylko względem klasy dominującej³.

Mimo tego na obszernym terytorium *Indias* nie było miejsca na nowe idee. Władza miała pozostać feudalna w dogmatyce równowagi papieskiej ze świecką, w której dominowała magia. Cenzura w postaci Świętego Oficjum przeżywała renesans. Średniowiecze będzie obecne w *Indias* w koloniach Hiszpanii do XIX wieku, a w afrykańskich koloniach Portugalii – do XX wieku. Zaskakujący jest fakt, że odkry-

² Zob. T. More (2012), *Utopia*, London: Penguin Classics, s. 31.

³ Zob. Á. Heller (1994), *El hombre del renacimiento*, Barcelona: Edición Península, s. 162.

cia geograficzne i nowa myśl służyły do przedłużenia konserwatywnych idei w państwach feudalnych oraz do relacji między papieżem a władzą świecką.

Współczesny konstytucjonalizm postkolonialny jest wypadkową procesów historycznych, co jest odbiciem tendencji kształtowania silnej władzy wykonawczej, tworzenia centrum ustroju władzy w egzekutywie (najczęściej kosztem władzy ustawodawczej i sądowniczej), ale także wewnętrznych i zewnętrznych paradygmatów we współczesnym społeczeństwie demokratycznym, tj. konstytucjonalizmie liberalno-demokratycznym, transformującym oraz dekolonialnym. Źródło konstytucjonalizmu liberalno-demokratycznego upatruję w ewolucji prawa euroatlantyckiego już od średniowiecza po XVIII i XIX wiek, zwłaszcza w rewolucji w prawie w tych wiekach⁴. Proces wolnościowy obalił na kontynencie europejskim monarchię absolutną, a w koloniach brytyjskich doszło do wyzwolenia spod władzy metropolii. Zostały przyjęte ustroje opierające się na władzy ludu, czyli na narodzie. Centrum prawa od końca XVIII wieku był suwerenny lud, a nie monarchia.

Pod koniec XX wieku pojawiła się idea konstytucjonalizmu transformującego, czyli nowego paradygmatu w obszarze nauki prawa konstytucyjnego, który miał na celu wyzwolenie z kolonialnej przeszłości. Konstytucjonalizm transformujący jest procesem tworzenia i przekształcania instytucji politycznych, społecznych oraz stosunków władzy opierających się na ideach demokratycznych, partycypacyjnych i egalitarnych, co miało miejsce od początku drugiej połowy XX wieku⁵. Przykładem jest tu powstanie paradygmatu *Ius Constitutionale Commune* w Ameryce Łacińskiej⁶.

⁴ Zob. H. J. Berman (1983), *Law and Revolution [I]. The Formation of the Western Legal Tradition*, Cambridge: Harvard University Press; H.J. Berman (2000), *Law and Revolution [II]. The Impact of the Protestant Reformations on the Western Legal Tradition*, Cambridge: Harvard University Press.

⁵ K.E. Klare (1998), *Legal Culture and Transformative Constitutionalism*, „South African Journal on Human Rights”, Vol. 14, Iss. 1, s. 146-188.

⁶ Zob. A. Coddou Mc Manus (2022), *A Critical Account of Ius Constitutionale Commune in Latin America: An Intellectual Map of Contemporary Latin American Constitutionalism*, „Global Constitutionalism”, Vol. 11, Iss. 1, s. 110-138.

Konstytucjonalizm dekolonialny wdraża procesy dekolonizacji rozumianej jako proces powstawania nowych instytucji na podstawie przemiany kolonialnych struktur prawno-społecznych i powrotu (w mniejszym bądź większym stopniu) do instytucji, które funkcjonowały przed procesem anektowania. W przypadku Afryki dekolonialne trendy dotyczą zwłaszcza byłych kolonii imperium francuskiego i brytyjskiego⁷. W dużo mniejszym stopniu dekolonializm odnosi się do byłych afrykańskich kolonii Portugalii.

Wdrażany typ konstytucjonalizmu w państwach postkolonialnych musi uwzględniać praktyki ekstraktywistyczne. Merino definiuje ekstraktywizm jako taki typ konstytucjonalizmu, w którym funkcjonują ramy instytucjonalne uzasadniające i legitymizujące wszelką działalność gospodarczą oraz publiczno-prywatną. Jest to działalność, która wykorzystuje ogromne ilości zasobów naturalnych z terenów należących do ludności rdzennej (głównie minerałów i ropy, ale także bogactwa pochodzące z zasobów leśnictwa, rybołówstwa i innych)⁸. W krajach postkolonialnych wdrażano nowe konstytucje, które nie do końca zrywały z porządkiem kolonialnym, tylko kontynuowały logikę kolonialności, lub jak nazywa ją Ánibal Quijano – logiką kolonialności władzy⁹. Konstytucjami kolonialnymi określam te, które powstały na podstawie bezpośrednich lub pośrednich odniesień do reżimów nie tylko hegemonicznych, tworzonych często na wzór innych, poddających się później procesowi petryfikacji, ale systemów patriarchalnych i hegemonicznych, których źródłem notabene jest cywilizacja europejska.

Niniejsza praca dotyczy krajów postkolonialnych wyłaniających się z obszaru imperiów zarówno hiszpańskiego, jak i portugalskiego w Ameryce i Azji, ponieważ to właśnie tam przebiegały główne linie

⁷ Zob. T.B. Mosaka (2021), *A Decolonial Legal Method*, „The South African Law Journal”, Vol. 138, Iss. 4, s. 761-798.

⁸ R. Merino Acuña (2015), *The Politics of Extractive Governance. Indigenous Peoples and Socio-environmental Conflicts*, „The Extractive Industries and Society”, Vol. 2, No. 1, s. 85-92.

⁹ Á. Quijano (1994), *Colonialité du Pouvoir, Démocratie et Citoyenneté en Amérique Latine*, [w:] *Amérique Latine. Démocratie et Exclusion*, Paris: L'Harmattan.

podziału stref wpływów. Od początku XVI wieku aż do odzyskania suwerenności obie metropolie na kolonizowanych terenach wpłynęły na formowanie prawa *Indias*. Wraz z kształtowaniem się tych imperiów rodził się system prawny kolonii.

Jak prawo *Indias* wpłynęło na organizację i funkcjonowanie władz publicznych ustrojów państw kolonizowanych? Aby udzielić odpowiedzi na główne pytanie monografii, wprowadzono pytania szczegółowe, które odnoszą się bezpośrednio do dwuczęściowej struktury pracy. Dla części pierwszej: 1) Jak kształtowało się prawo *Indias* w świetle doktryny oraz zasad organizacji i funkcjonowania władz publicznych? 2) Jakie relacje występowały w systemie źródeł prawa *Indias*? Dla części drugiej: 3) Jak wpłynęło prawo *Indias* na współczesny konstytucjonalizm postkolonialny? 4) Jakie zasady ustrojowe wykształciły się na podstawie konstytucjonalizmu postkolonialnego?

Hipoteza główna stanowi, że bez zrozumienia głębokich zmian prawa *Indias*, które jest dorobkiem prawnym kolonialnej przeszłości, nie jest możliwa analiza kryzysów i wyzwań współczesnych ustrojów postkolonialnych. Ponadto hipotezy pytań szczegółowych brzmią następująco: kształtowanie się prawa *Indias* było mozaiką poglądów, wśród których dominującą rolę odgrywała doktryna Szkoły Salamaneki; zasady organizacji władz publicznych opierały się na bezwzględnej hierarchii systemu władzy, na czele z królem i Radą Indii; źródła prawa *Indias* były hierarchicznie skodyfikowane. Wpływ prawa *Indias* na współczesny konstytucjonalizm postkolonialny ulega transformacji i w różnym stopniu oddziałuje na analizowane państwa. Jednak spuścizna przeszłych relacji centrum–peryferia ma olbrzymie znaczenie dla formowania się konstytucjonalizmu postkolonialnego, który jest wypadkową trzech paradygmatów, tj. konstytucjonalizmu liberalno-demokratycznego, transformującego oraz dekolonialnego.

W odniesieniu do zasad ustrojowych decydują one o próbie zerwania z porządkiem euroatlantyckim, co jest charakterystyczne dla niektórych krajów (Boliwia, Ekwador) bądź ich powielania jako wynik narzuconej tradycji ustrojowej (Filipiny, Timor Wschodni). Pomimo odzyskania niepodległości w XIX i XX wieku państwa postkolonialne wciąż zmagają się z narzuconym prawem.

Metody badawcze

W monografii została zastosowana metoda formalno-dogmatyczna, która „opiera się na stosowaniu analizy logiczno-językowej”¹⁰. Badane będą źródła prawa *Indias*, współczesne akty prawne, tj. konstytucje, ustawy, orzecznictwo Boliwii, Ekwadoru, Meksyku, Filipin, Timoru Wschodniego oraz Chin. Ponadto zostanie przedstawiona analiza orzecznictwa Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka.

Pośród metod badawczych dla analizowanych ustrojów prawa indiańskiego oraz współczesnego prawa konstytucyjnego ważne miejsce będzie zajmowała metoda prawno-porównawcza, zwana też komparatystyczną. W przeważającej części praca opiera się na źródłach hiszpańsko- i portugalskojęzycznych. Opracowanie wnosi wkład w rozwój znajomości prawa określanego prawem Nowej Hiszpanii, które od XVI wieku powstawało na nowo odkrytych terenach, oraz współczesnego transformującego się konstytucjonalizmu Ameryki Łacińskiej. Ponadto praca odnosi się do krytycznej analizy omawianego zagadnienia prawa indiańskiego z perspektywy transdyscyplinarnej.

W monografii będzie również zastosowana metoda historyczno-opisowa. W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy etapy badania historycznego: „1) szukanie i porządkowanie materiału źródłowego (heurystyka); 2) analiza i krytyka źródeł (hermeneutyka) i 3) łączenie faktów zrekonstruowanych na podstawie źródeł w pewien ciąg zdarzeń, ciąg dziejowy (synteza faktów – synteza historyczna)”¹¹. W tym znaczeniu doktryna Szkoły Salamanki od XVI do XVIII wieku szczególnie będzie analizowana jako synteza historyczna w kształtowaniu tej doktryny. Hermeneutyka w analizie źródeł będzie prowadzona synchronicznie z analizą źródeł współczesnych. Heurystyka w odniesieniu do źródeł obejmuje analizę krytyczną źródeł prawa *Indias*, które było badane m.in. w Głównym Archiwum Indii w Sewilli (*Archivo de Indias*) oraz Bibliotece Narodowej Portugalii.

¹⁰ T. Barankiewicz (2022), *Metody myślenia, badania prawa i systematyzacji wiedzy w naukach prawnych*, [w:] H. Izdebski, A. Łazarska (red.), *Metodologia dysertacji doktorskiej dla prawników. Teoria i praktyka*, Warszawa: Wolters Kluwer, s. 113.

¹¹ *Ibidem*, s. 123.

Monografia dzieli się na dwie części. W pierwszej zostanie dokonana analiza prawa *Indias* z perspektywy *sensu largo* oraz *sensu stricto*. Przystudiowane będą źródła prawa *Indias*. Ponadto przeanalizowana zostanie myśl Szkoły Salamanki, która wywarła wpływ na dogmatykę oraz praktykę prawniczą, poczynając od XVI wieku. Zwłaszcza tzw. debata w Valladolid zadecydowała o kształtowaniu się pierwszych zwiastunów ochrony praw człowieka oraz relacji jednostka–państwo. Również Szkoła Salamanki wywarła wpływ na rozwój nowych gałęzi prawa. Należy tu zwrócić uwagę na prawo handlowe w relacji między Starym i Nowym Kontynentem, które obowiązywało w ramach wolności umów.

W drugiej części pracy będzie przeprowadzone studium z ewolucji ustrojów Boliwii, Ekwadoru, Meksyku, Filipin oraz Timoru Wschodniego. Aby to uczynić, analizie zostanie poddane prawo w ramach paradygmatu kształtowania się konstytucjonalizmu liberalno-demokratycznego. Do deliberacji prawa *Indias* niezbędne jest spojrzenie na tło formowania się porządku konstytucjonalizmu nowożytnego w metropoliach regionu euroatlantyckiego. Oprócz tego w tej części zostanie przedstawiona analiza prawno-porównawcza chińskiej wizji prawa jako prawa opartego na zasadach, które legły u podstaw konstytucjonalizmu zachodnioeuropejskiego.

Część pierwsza

Prawo *Indias*

(...) a jeśli jest to dogodne, aby jakiegokolwiek inne z zawartych w tej księdze [praw] zostało podjęte, Wicekrólowie, Prezydenci, Audiencje, Gubernatorzy i Majorowie powinni nas o tym powiadomić za pośrednictwem Rady Indii, podając powody i motywy, które mogą być przedstawione tak, aby uchwała, która jest najbardziej dogodna, mogła zostać podjęta i dodana w osobnym zbiorze praw.

*Kodyfikacja prawa Indias, 1570*¹²

¹² *Recopilación de las Leyes de las Indias. Libro segundo Título primero. De las leyes, provisiones, cédulas y Ordenanzas Reales* (1570), [on-line:] <https://www.leyes.congreso.gob.pe/Documentos/LeyIndia/0102001.pdf>. W oryginale: „(...) y si conviniere que se hagan algunas demás de las contenidas en este libro, los Virreyes, Presidentes, Audiencias, Gobernadores y Alcaldes Mayores nos den aviso y informen por el Consejo de Indias, con los motivos y razones, que para esto se les ofrecieren, para que reconocidos, se tome la resolución que mas convenga, y se añadan por Cuaderno á parte”.

Wprowadzenie

Kodyfikacja prawa *Indias* (*Recopilación de las Leyes de las Indias*) rozpoczęła się w latach sześćdziesiątych XVI wieku. Było to obszerne prawo tworzone przez 300 lat kolonializmu z myślą o funkcjonowaniu instytucji w wymiarze globalnym: w imperiach od Manili do Meksyku, od Makau do Limy.

W części pierwszej zostanie dokonana analiza kształtowania się prawa *Indias*, które obejmowało prawo wdrażane na terytorium dzisiejszej Ameryki Łacińskiej, czyli od XVI do XVIII wieku. Nowe prawo stanowiło po części symbiozę różnych systemów prawnych. W monografii zostanie dokonana analiza prawa cywilizacji prekolumbijskich: Majów, Inków i Azteków, aby wreszcie zakończyć rozważania na podziale wpływów między monarchią kastylijsko-aragońską a Portugaliją (1.1). Następnie będzie przedstawiony szkic myśli prawnej Szkoły Salamanki, która ukształtowała szkołę prawa w wiekach od XVI do XVIII, i to będzie trzon analizy. W dalszej części przeanalizowane będzie prawo wolności umów handlowych funkcjonujących w Szkole Salamanki (1.2), które wpłynęło na współczesne relacje gospodarcze. Kolejno zostanie omówione prawo *Indias* w znaczeniu *sensu stricto*, czyli jego kodyfikacja oraz podstawowe instytucje. Omówiony będzie także wpływ kolonializmu na społeczeństwo Nowej Hiszpanii (1.3).

Do obu imperiów kolonizujących często dochodziły przeciwne idee i paradygmaty, np. z jednej strony w monarchii kastylijsko-aragońskiej król Karol V (1516-1556) wsłuchany w głos prawników i teologów Szkoły Salamanki rozumiał istotę praw rdzennej ludności.

Z drugiej strony Filip II (1556-1598), syn Karola V, był symbolem despotyzmu i absolutyzmu¹³. Na początku doszło do konfliktu o wpływy na odkrytych terenach. Traktat z Tordesillas stanowił kompromis między imperium hiszpańskim i portugalskim.

¹³ W przypadku Portugalii doszło do unii dynastycznej. Król Filip II został koronowany królem Portugalii i Algarbes. Jako Filip I (od 1580 r.) osiągnął unię dynastyczną, która trwała 60 lat.

1.1. Spotkanie dwóch światów

Jeśli starożytni kapitanowie umieścili
w tych wielkich triumfach zwycięstwa
swoją historię,
ze wstydem i strachem byliby zdumieni.
Wkrótce lądem wszystko będzie obalone,
trofea, sława i wielka pamięć,
ustępując miejsca Twojej chwale,
która jako jedyna na świecie będzie obchodzona.
(...) Tak, w dziełach, czynach i rodowodzie
jesteście tym samym Marsem
a w cnotach wypełniacie prawo Chrystusowe¹⁴.

Luis de Camões, 1573 r.

Prawo *Indias* nawiązywało do mozaiki wielu źródeł prawa i w jakimś stopniu czerpało również z dorobku prawa zastanego na terenach cywilizacji Ameryki. Jednakże prawo indiańskie nie stanowi symbiozy

¹⁴ Luis de Camões (1573 [2018]) *Os Lusíadas*, Porto: Livraria Lello. Zob. Luis de Camões (2005), *Selected Sonnets: A Bilingual Edition*, Chicago: University of Chicago Press. W oryginale:

Se os capitães antigos colocados
naqueles triunfos altos de vitória
feriram nas orelhas vossa história,
de vergonha e temor foram pasmados.
Por terra logo todos derribados
troféus, fama e sua grão memória,

dorobku dwóch kultur prawnych: europejskiej i prekolumbijskiej. Stosownie jest zatem przedstawienie prawa *Indias* w historycznym kontekście prawnych kultur Majów, Azteków oraz Inków (1.1.1).

W dalszej części zostanie zarysowane prawo monarchii kastylijsko-aragońskiej, które będzie bezpośrednio wdrażane w pierwszych latach Nowej Hiszpanii (1.1.2). W trzeciej części będzie omówiony traktat z Tordesillas, który stanowił o podziale wpływów między imperium hiszpańskim i portugalskim na kolonizowanych terytoriach. Luis de Camões, najwybitniejszy portugalski poeta XVI wieku, autor *Luzjady* (*Os Lusíadas*), opiewał chwałę żeglarzy-konkwistadorów, którzy towarzyszyli wyprawie Vasco da Gamy do Indii w 1498 r., podczas której podbili w Azji nowe tereny.

Kolumb dopływa do dzisiejszej Dominikany 12 października 1492 r., jak relacjonuje ojciec Paulino Álvarez z klasztoru św. Szczepana w Salamance: „O 2 nad ranem dnia 12 października 1492 r. Kolumb odkrywa ziemię”. Zgodnie z opisem ojca Álvareza był to najważniejszy moment po stworzeniu świata i zmartwychwstaniu Jezusa: „Niebo wstrzymuje oddech, morza nieruchomieją, Hiszpanie drżą z radości, Indianie dotykają ich i całują, całe stworzenie w milczeniu jest świadkiem największego aktu i najwznioślejszego momentu wieków po stworzeniu i odkupieniu”¹⁵.

Na Kubie (Isla de Cuba) władzę ostatecznie przejął Diego Velázquez. Wszyscy wiedzieli jednak „o innych ziemiach, nie tak daleko

dando lugar ao louvor vosso e glória,
que sós no mundo fossem celebrados.
Na Antiguidade levam-vos vantagem
que está de errores cheia em toda parte,
como se mostra bem no que temos visto.
Vós, nas obras, feitos e linhagem
que na milícia sois o mesmo Marte
e em virtudes cumpris a lei de Cristo.

¹⁵ P. Álvarez (1892), *Colón. Oración Apologética Predicada en el Templo de San Esteban de Salamanca en el IV Centenario del Descubrimiento del Nuevo Mundo*, Vergara: Tipografía del Santísimo Rosario, s. 17. W oryginale: „El cielo reprime su respiración, los mares se están quedos, los españoles tiemblan de júbilo, los indios los palpan y besan, la creación entera presencia silenciosa el acto más grande y el momento más sublime de los siglos después de la creación y de la redención”.

Bibliografia

Opracowania

- AGN, b.d., *Alcabalas*, Meksyk: AGN, <https://archivos.gob.mx/GuiaGeneral/pdf/001/004-Alcabalas.pdf>
- AHN, *Paz de Ryswick, firmada el 20 de septiembre de 1697 por Francia y la Gran Alianza formada por Inglaterra, España, el Sacro Imperio Romano Germánico y las Provincias Unidas*, Archivo Histórico Nacional (Madrid, España).
- Alexandrino J.M. (2018), *Estudos sobre o constitucionalismo no mundo de língua portuguesa*, Lisboa: AAFDL Editora.
- Álvarez P. (1892), *Colón. Oración Apologética Predicada en el Templo de San Esteban de Salamanca en el IV Centenario del Descubrimiento del Nuevo Mundo*, Vergara: Tipografía del Santísimo Rosario.
- Ameal J. (1964), *História da Europa*, Porto: Livraria Tavares Martins.
- Anzures Gurria J.J., Villabella Armengol C.M. (2021), *México: Longevidad, reformas y democracia*, [w:] M.E. Attard Bellido, L.B. Emerique, R. Martínez Dalmau, R. Viciano Pastor, *Sistemas constitucionales de América Latina*, Valencia: Pireo Editorial
- Arendt H. (2006), *Los orígenes del totalitarismo*, Madrid: Alianza Editorial.
- Arendt H. (1990), *On Revolution*, New York: Penguin Books.
- Attard Bellido M.E., Emerique L.B., Dalmau R.M., Pastor R.V. (2021), *Sistemas constitucionales de América Latina*, Valencia: Pireo Editorial.
- Atienza M. (2014), *O sentido do Direito*, Lisboa: Escolar Editora.
- Balkin J. (2011), *Constitutional Redemption. Political Faith in an Unjust World*, Cambridge: Harvard University Press, <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674060814>.
- Bañez D., Renaut A. (1585), *Commentaria et quaestiones in duos Aristotelis Stagyrityae de generatione & corruptione libros*, Salmanticae: Apud Sanctum Stephanum.
- Barankiewicz T. (2022), *Metody myślenia, badania prawa i systematyzacji wiedzy w naukach prawnych*, [w:] red. H. Izdebski, A. Łazarska, *Metodologia dysertacji doktorskiej dla prawników. Teoria i praktyka*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Becanus M. (1609), *Qvaestiones Miscellaneae De Fide Haereticis Servanda. Contra Qvendam Calvinistam Batavvm, Qvi se foederatorum inferioris Germaniae Defensorem appellat*, Moguntiae: Ex officina Ioannis Albini.

- Berman H.J. (1983), *Law and Revolution [I]. The Formation of the Western Legal Tradition*, Cambridge: Harvard University Press.
- Berman H.J. (2000), *Law and Revolution [II]. The Impact of the Protestant Reformation on the Western Legal Tradition*, Cambridge: Harvard University Press.
- Beuchot M. (2003), *Humanismo novohispano*, Pamplona: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra.
- Beuman L.M. (2016), *Political Institutions in East Timor. Semi Presidentialism and Democratisation*, Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315668772>.
- Blet H. (1946), *Histoire de la Colonisation Française*, Grenoble: Arthaud.
- Bloom T. (2017), *Citizenship and Colonialism*, „Soundings”, No. 67.
- Braun H.E. (2007), *Juan de Mariana and Early Modern Spanish Political Thought, Catholic Christendom, 1300-1700*, London–New York: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315590691>.
- Brewer-Carías A.R. (2018), *El „nuevo constitucionalismo latinoamericano” y la destrucción del estado democrático por el juez constitucional. El caso del Venezuela*, Santiago: Librería Especializada Olejnik.
- Brocar, Juan de (1543), *Leys y ordenanças nuevamente hechas por su magestad, para la gouernacion de las indias, y buen tratamiento, y conseruacion de los indios. que se han de guardar en el consejo y audiecias reales q en ellas residen y por todos los otros gouernadores juezes y personas particulares dellas*, Madrid: en casa de Joan de Brocar, <https://books.google.com/books?id=44Y8AAAAcAAJ>.
- Brufau Prats J. (1989), *La Escuela de Salamanca ante el descubrimiento del Nuevo Mundo*, Salamanca: Editorial San Esteban.
- Brunkhorst H. (2014), *Critical Theory of Legal Revolutions. Evolutionary Perspectives*, New York: Bloomsbury Academic.
- Bunge K., ed. (2016), *The Concept of Law (lex) in the Moral and Political Thought of the „School of Salamanca”*, „Studies in medieval and Reformation Thought”, Vol. 203.
- Burchardt H., Leinius J., eds (2022), *(Post-)colonial Archipelagos. Comparing the Legacies of Spanish Colonialism in Cuba, Puerto Rico, and the Philippines*, Michigan: University of Michigan Press, <https://doi.org/10.3998/mpub.11747103>.
- Cabral A. (1965), *Discours contre le colonialisme portugais d'octobre 1965 à Dar es Salaam (Tanzanie)*, <http://casacomum.org/cc/visualizador?pasta=04322.002.015>.
- Camara Dery L. (2005), *Pestilence in the Philippines. A Social History of the Filipino People, 1571-1800*, Quezon City: New Day Publishers.
- Camões L. de (1988), *Os Lusíadas*, Lisboa: Editora Ulisseia.
- Camões L. de, Baer W. (2005), *Selected Sonnets. A Bilingual Edition*, Chicago: University of Chicago Press, <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226092997.001.0001>.
- Cano M. (1563), Reuerendissimi D. domini Melchioris Cani. *De locis Theologicis libri duodecim*, Salmanticae: Excudebat Mathias Gastius.
- Cano M. (1563), *Relectio de sacramentis in genere. Habita in academia salmanticensi anno 1547*, Compluti: Excudebant Petrus à Robles & Franciscus à Cormellas.
- Carlos C., Banlaoi R. (1996), *Elections in the Philippines from Pre-colonial Period to the Present*, Makati City: Konrad Adenauer Stifting.

Summary

Law of the *Indias* and Contemporary Postcolonial Constitutionalism

During the first decades of colonization of the 16th century, Spanish law was implemented in the territory of Latin America. However, very quickly this law expanded to include new branches and regulations. The name *Derecho Indiano* (awkwardly translated as Indian law) or *Leyes de Indias* began to be used, where the word *Indias* is a Spanish reference for the entire Latin America and does not refer only to laws exclusively directed at the indigenous inhabitants of the continent, who were referred to as *Indios*. *Derecho indiano* referred to the *criollos*, or those inhabitants of the descendants of Spain who decided to settle and associate with the newly discovered territory. The Law of the *Indias* refers to the law implemented over a period of nearly 300 years in the conquered territories until the 19th century, that is, until the independence of the countries. How did the law of the *Indias* influence the organization and functioning of the public authorities of the systems of colonized states?

The book includes both a historical analysis of the formation of the law of *Indias* and an analysis of post-colonial modern constitutionalism in comparative perspectives. This study will be carried out from a comparative legal perspective using the examples of Ecuador, Bolivia, Mexico, the Philippines and East Timor. A separate consideration will be given to the analysis of China's constitutionalism.

One of the key conclusions of the analysis is the need for a multidisciplinary approach to understanding the systemic problems of post-colonial states. In the case of these regimes, there are contemporary paradigms of constitutionalism sometimes at odds with each other, and coexisting together like liberal-democratic, transformative and decolonial constitutionalism, in the shadow of presidential/semi-presidential systems accompanied with (still) extractivist practices.

Keywords: Law of the *Indias*, colonialism, comparative constitutional law

Monografia zawiera szczegółową analizę prawa *Indias* na obszarach obu Ameryk oraz Azji. Jej celem i główną zaletą jest przedstawienie procesu kształtowania się tego prawa na obszarach kolonizowanych od XVI w. do XVIII w.

Książka jest pierwszym, obszernym i niemającym polskiego odpowiednika opracowaniem konstytucjonalizmu państw postkolonialnych. Na uwagę zasługują ciekawe i raczej nieznanne polskiemu czytelnikowi wątki prawno-historyczne i prawnoporównawcze, przedstawione w sposób czytelny i zrozumiały, a przez to przyjemny w odbiorze.

z recenzji dr. hab. Grzegorza Kucy, prof. UJ

Łukasz Czarnecki – doktor nauk społecznych i politycznych (UNAM w Meksyku, 2012), doktor socjologii (Uniwersytet w Strasburgu, 2015), doktor nauk prawnych (UJ w Krakowie, 2019), wykładowca w Instytucie Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Ukończył również Podyplomowe Studia Literacko-Artystyczne UJ (Szkola Pisarzy). Interesuje się prawem ustrojowym porównawczym, zwłaszcza z perspektywy postkolonialnej regionu obu Ameryk.

ISBN 978-83-8368-205-1

9 788383 682051 >

AMERICAЕ SIVE
NOVI ORBIS, NO
VA DESCRIPTIO.

WYDAWNICTWO

KSIEGARNIA
AKADEMICKA

<https://akademicka.pl>